Historiske Hoppern

Av Edmund Schilvold

Publisert i Moss Dagblad

Hoppern er et område med en særegen og morsom historie. På høydedraget som kalles Hoppertoppen står det flere historiske hus. Det ene av dem var før en skole med røtter tilbake på 1800-tallet, og tvers over gata finner vi Asting-huset, med dets mørkebrune tømmervegger og dets idylliske hage.

Kunne vi gå hundre år tilbake i tid, til en vårdag i 1907, praie en hestekjerre og be kusken kjøre oss til Hoppern på Jeløy, ville vi ha opplevd et ganske annerledes landskap enn det som glir forbi oss når vi i dag kjører med bil oppover Helgerødgata. Etter å ha lagt Kanal-området og de første hundremeterne av Jeløy bak oss, ville vi på alle kanter ha sett et landskap av store, bølgende åkre og lange, lange alleer. Mens hestehovene brakte oss oppover bakkene ved det som i dag er Gimlekrysset, ville vi ha kunnet se til venstre og nyte synet av fjorden, og så se til høyre og betrakte det blankstille Mossesundet. Som i dag ville vi ha kunnet la oss begeistre av monumentale løvtrær på sidene av gaten, ask og eik så vel som lønn, men det ville ha vært langt flere av dem – mange er gått tapt siden det tjuende århundret var ungt.

Landlig og fredelig

I samme åndedrag ville vi ha fått øye på Torderød, en bygning av imponerende størrelse, satt i et ikke mindre imponerende parkanlegg, som vi nok ville ha måttet nøye oss med å beundre fra gatesiden av et høyt og

velholdt steingjerde. Annen bebyggelse ville det vært lite av, vi ville selvfølgelig sett bygningene på Helgerød gård og på Grimsrød, og en og annen villa hadde nok tittet fram mellom hekker og trær, men i det store og hele ville landskapet rundt øvre deler av Helgerødgata framstått som befriende landlig og frodig, preget av vidstrakte, spirende jorder, forfriskende vinder fra fjorden og en nesten total stillhet. Biltrafikk var fortsatt så godt som ikke-eksisterende, og byen stress og larm hørte ennå stort sett fastlandet og Kanal-området til.

En liten og vennlig grend

Idet vi nærmet oss Hoppertoppen ville imidlertid bildet ha forandret seg, mellom skog og jorder og beitemarker ville vi plutselig ha sett flere hus, forholdsvis tett innpå hverandre, og ikke av den mest herskapelige typen, for Hoppern var i stor grad et samfunn av arbeiderfamilier, og de bodde ofte trangt, i leide leiligheter. Dette var Hoppern, en liten ansamling av hus på et markert høydedrag der en kunne se både til Moss og til fjorden i vest, en liten grend i et stort sett jomfruelig landskap.

Vi ville neppe fått anledning til å hilse på mennene i arbeiderhjemmene, de ville ha vært på jobb, enten på gårdene i området eller på industribedriftene i og ved Moss, men kvinnene ville nok vært hjemme, og store barneflokker ville ha sørget for nok av liv og røre utenom skoletid, ikke minst på ”Børsen”, det gamle treffpunktet som i dag hører Statoil til.

Trolig ville Hoppertoppen sett mer ut som en topp enn i dag, gamle Jeløy-boere som kunne huske 1920-tallet fortalte at høydedraget senere ble jevnet ut betraktelig, slik at de bratteste partiene forsvant. De bratte bakkene ned fra toppen var fine til aking, husket de, på vinteren kunne en få fart nok til å suse ned det meste av Helgerødgata, eller nesten ned til

Tronvik, og biler var ennå ingen fare for de lekende.

Skolehuset og familien Reed

Det mest markerte huset på Hoppertoppen i dag kan sies å være en ganske stor, toetasjers rødmalt bygning som har Finbakeriet som nærmeste nabo på østsiden. Hadde vi kommet hit i 1907 ville dette ha vært ”Søndre Jeløens skole”, med klasserom i første etasje og lærerbolig i andre. I dette huset ga en vennlig, men sterk personlighet, med stort skjegg og et like stort sinn, den høyt respekterte læreren Nils Reed (1858–1932), sine grundige leksjoner til en flokk av unge Jeløy-boere, gutter så vel som jenter.

Nils Reed var en høyreist mann med et godt og vennlig utseende, født på gården Ree i Breim 30. august 1858. Han fikk sin lærerutdanning i Tromsø, og tilbrakte noen år i Troms som lærer og klokker før han og hans kone, Amalie Benedicte (1855–1935), født Hoff, i 1890 kom til Vassbygden skole ved Moss. Etter om lag et og et halvt år der fikk han så sin lærerpost på Jeløen, interessant nok i konkurranse med 73 andre søkere, og på Jeløen kom både Nils og hans Amalie til å bli boende til sine dagers ende.

Skolen som familien Reed bosatte seg i tidlig på 1890-tallet var ikke noen ny skole, den hadde allerede vært i drift i flere tiår, men etableringen skjedde trolig på 1850-tallet. Første del av huset skal ha blitt bygd som en tømmerstue i 1856. Senere, i 1894, ble noe av dette første huset revet og tømmeret muligens brukt til et hus nede i Krabben, mens de gjenværende delene av huset fra 1856 ble bygd inn i det huset vi kjenner i dag. Siden den gang har det bare skjedd mindre endringer – klasserommene er blitt utleieleiligheter, og leiligheten i andre etasje er blitt en bolig som kombinerer moderne bekvemmeligheter med den særegne sjelen til mer enn hundre år gamle vegger.

Markante personligheter

I 1907 ville skolehuset ha vært hjemmet til både Nils og Amalie og deres betydelige barneflokk, for mannen fra Vestlandet og kvinnen fra Vestfjorden i Nordland fikk intet mindre enn sju velskapte barn. Disse var Karen Reed (1888–1959), Margit Kirstine Reed (1890–1978), Cornelius Reed (1891–1983), Edith Ovidia Reed (1892–1991), Sigrun Reed (1895–1985), Ørnulf Reed (1896–1955) og Borgny Benkestok Reed (1897–1957), og slik begynte denne velkjente slektens liv på Jeløy.

Ørnulf, kanskje den mest utrolige personligheten blant dem alle, var blant dem som fjernet d-en i etternavnet, slik at Reed ble til Ree, og Ørnulf var forfatteren og kvinnebedåreren som giftet seg med den vakre Ebba Kjær, datter av Nils og Margrete Kjær, og slik ble far til Edmund, Margrete og Turid, og oldefar til Viggo og Elisabeth.

Mye kunne sies om Nils og Amalie Reed, som begge var mennesker som ble lagt merke til i sin samtid. Barnebarnet Wenche Reed kan fortelle at bestefar Nils var et elskelig menneske som hun var svært glad i, ja, alle var glede i Nils. Bestemoren, Amalie, var en mer autoritær og streng personlighet, og hvis noen hadde oppført seg uskikkelig, var det Amalie som sørget for at Nils ikke lot ungene slippe for lett unna. Men også Amalie hadde mange gode sider, hun var meget intelligent, og hun voktet nøye slektens stolthet, for hennes familie var etterkommere av de en gang adelige Benkestokkene.

Da så Nils nærmet seg pensjonsalderen, finansierte sønnen Cornelius, som var blitt skipskaptein, samt flere av søsknene, byggingen av en ny villa

innunder berget på den andre siden av veien. Den sto ferdig i 1932, og der bodde den gamle læreren og hans hustru til de gikk bort i henholdsvis 1932 og 1935. Da, etter Amalies død, ble villaen hjemmet til datteren Karen og hennes ektemann, kaptein Harald Asting, og derfor kalles den fortsatt «Asting-huset».

Respektert til det siste

I en nekrolog til minne om Nils Reed skriver en O. Kvarenes at ”Med lærer Reed er et av de mest bramfrie og elskelige mennesker man kan treffe gått bort. Like fri som han var fra all trang til å gjøre seg bemerket […], like levende interessert var han i sitt virke i skolens arbeide, som hadde hans hele og udelte kjærlighet. Med sitt lyse og varme sinn og gode humør vant han alle sine elevers fulle fortrolighet og hengivenhet.” Gravferden fant sted i Moss, ”under meget stor deltakelse”.

Om Amalie skrev lærer Elling Reme da hun fylte 80 år at ”man har ikke vært lenge sammen med henne før man får kjenning av en personlig reisning og egenart som ikke er alminnelig. Et samvær med fru Reed etterlot alltid inntrykket av en betydelig personlighet med vidtfavnende interesser. Hun var godt orientert på en rekke områder - religiøse, politiske, pedagogiske, kulturhistoriske, alltid våken, slagferdig, veltalende. Få ektefeller har holdt sammen i større gjensidig forståelse enn Reed og hustru. […] Reed hadde sine skuffelser. Disse hadde han neppe båret alene. Nettopp i slike tider lærte han til fulle hvilken gjev hustru han hadde.”

Mer om Hoppern i en senere utgave av magasinet …

EDMUND SCHILVOLD
tekst og foto

Diverse notater som ikke ble brukt

Hoppern er et område med en særegen og morsom historie. På høydedraget som kalles Hoppertoppen står det flere historiske hus. Det ene av dem var før en skole med røtter tilbake på 1800-tallet. Ved siden av står Hopperstua, som noen hevder er det eldste huset på Jeløy, og tvers over gata finner vi Asting-huset, med dets mørkebrune tømmervegger og dets idylliske hage.

Med disse sterke personlighetene i tankene får Hoppertoppen straks en litt annerledes atmosfære, en atmosfære som ikke blir noe mindre spesiell når vi flytter oss videre til Hopperstua, det lave, gulmalte huset som står like ved siden av skolehuset.

Jordgulv
Sagt at det var 500 år gammelt
Tykt, steinhardt tømmer

”I ethvert fall er stedet eldgammelt, og hvis du snakker litt med ekte Jeløy-folk vil du snart finne, at for mange av dem er gamle Hopperstua litt av en øyesten. Du vil bokstavelig talt finne hundreder som har gått inn og ut av det gamle huset og følt seg hjemme der […].”

Navnet Hoppern

Før Hopperen, i dag er e-en til slutt falt helt bort. Usikker opprinnelse. Gamle Jeløy-folk født på 1800-tallet skal ha hevdet at navnet hang sammen

med at stedet var en topp med bratte bakker omkring – en kunne ”hoppe” nedover sidene. Andre har spekulert på om navnet skyldes at stedet en gang var en danseplass eller liknende, der en ”hoppet”. Atter andre tror navnet kommer av Hopparvin, der -vin er gammelnorsk for eng eller beitemark.